

Type of Article (Research Article)

Evaluating The Impacts Of Culture-Oriented Sustainability On Informal Settlements On Tahe Social Life Of Children (Case Study: Nasimshahr)

Sahar Jamshidi: Department of Urban Design, Ta.C., Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

***Hassan Sattari Sarbangholi:** Department of Architecture and Urban Planning, Ta.C., Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

Karim Hosseinzade Dalir: Department of Geography and Urban Planning, Mara.C., Islamic Azad University, Marand, Iran.

Article Einfo

Received: 2025/04/17
Accepted: 2025/07/13
pp. 25-36

Keywords:

Informal Settlement
Social Life
Culture-Oriented
Children
Nasimshahr

Abstract

The rapid expansion of informal settlements has exposed cities to environmental, social, economic, and physical challenges, thereby undermining their sustainability. Children, as a particularly vulnerable group, are highly affected by residential quality, with their physical, psychological, and social well-being strongly tied to the conditions of their living environment. Child-friendly cities aim to address children's developmental needs—including safety, access to play opportunities, and peer interaction—in order to improve their social life and overall well-being. This study evaluates the impacts of culture-oriented sustainability in informal settlements on children's social lives, focusing on Nasimshahr as the case study. A survey-based and documentary research design was employed, using interviews and questionnaires as data collection tools. Sustainability indicators and sub-indicators were weighted and analyzed through the Analytic Hierarchy Process (AHP), supported by expert judgment. The baseline conditions were examined through resident questionnaires and systematic field observations. The findings indicate that sustainability indicators in the studied neighborhoods are in unfavorable conditions. Poor environmental quality, limited opportunities for play and social interaction, and lack of safety have adversely affected children's social well-being. Accordingly, the study proposes a corrective framework centered on enhancing neighborhood vitality, improving environmental safety, and strengthening sustainability indicators in order to advance the social quality of life for children.

Citation: Jamshidi, Sahar. Sattari Sarbangholi, Hassan. Hoseinzade Dalir, Karim. (2025). Evaluating the Impacts of Culture-Oriented Sustainability in Informal Settlements on tahe Social Life of Children (Case Study: Nasimshahr). *Journal Of Socio-Cultural Changes*, 22, Special Issue 1; (Serial No. 87): 25-36.

DOI:

This Article Is Extracted From The Doctoral Thesis Of "*Sahar Jamshidi*", Titled "*Urban Design Compatible with Sustainability Conditions in Informal Settlements (Case Study: Shahre Qods, Nasim Shahr)*", Under The Supervision Of '*Dr. Hassan Sattari Sarbangholi*', Advisory '*Dr. Karim Hosseinzadeh Dalir*'.

***Corresponding Author:** Hassan Sattari Sarbangholi

E-mail Address: Sattari@iau.ac.ir

Tel: +989143134269

Extended Abstract

Introduction

Contemporary economic and industrial transformations—particularly the emergence of industrial complexes on the urban periphery—have led to profound changes in the structure of rural settlements, transforming them into semi-formal urban areas. Although these settlements maintain strong economic ties with the main city, they remain fundamentally distinct in social, cultural, and physical dimensions, and are often confronted with extensive deprivation, inadequate infrastructure, and limited access to public services. Rapid population growth coupled with weak urban planning in these areas has resulted in a decline in quality of life and deterioration of public health, particularly among children. Informal settlements are mainly formed through rural-to-urban migration and low-income groups, expanding outside the framework of official development policies; consequently, lack of formal ownership and severe infrastructural deficiencies are their defining features. From the perspective of international reports, such settlements are considered unsustainable and are ranked low in terms of livability. Accordingly, addressing sustainability as a key strategy for improving children's quality of life becomes imperative, since sustainability can provide continuous access to educational, health, and welfare services, while securing children's rights in appropriate socio-cultural contexts. In this framework, Nasimshahr, as one of Tehran's peripheral settlements, faces rapid population growth and acute infrastructural shortages, leading to declining per capita public services and deteriorating urban spaces—factors that directly affect children's social lives. This study aims to assess the level of culture-oriented sustainability in such settlements and examine its impact on improving the social life of children in Nasimshahr, while also seeking to propose strategies for enhancing quality of life and advancing sustainable development in informal settlements.

Methodology

This research is applied and developmental in nature, and employs a survey-based approach. Data collection combined library studies, analysis of urban plans and documents, as well as field observations, interviews, and questionnaires. At the theoretical level, a meta-synthesis of more than 150 credible national and international sources was conducted, of which 84 were selected for extracting sustainability indices and sub-indices. These indices were categorized into four dimensions: social, economic, physical, and environmental. Through coding procedures and expert validation involving 26 university scholars and urban planning specialists, the indicators were finalized. Subsequently, a five-point Likert scale questionnaire was designed, with its validity confirmed through the fuzzy Delphi method. Reliability testing using Cronbach's alpha yielded a coefficient above 0.90, confirming strong internal consistency. The statistical population consisted of households living in Nasimshahr's informal settlements (approximately 48,910 residents). Based on Cochran's formula, the sample size was set at 380 individuals, selected randomly across diverse social, economic, and age groups to ensure representativeness. Data analysis was conducted using the Analytic Hierarchy Process (AHP), and the final indices and sub-indices were evaluated to measure sustainability levels in four neighborhoods: Ourin, Hamdanak, Kheirabad-e Bala, and Kheirabad-e Paeen. The selection of Nasimshahr as the case study was due to its rapid population growth, infrastructural weaknesses, and unregulated expansion of informal settlements, making it a compelling example for assessing culture-oriented sustainability in peripheral urban contexts.

Results and Discussion

Data analysis revealed that Nasimshahr's informal settlements are in unfavorable conditions across all four dimensions of sustainability: social, economic, physical, and environmental. According to the AHP results, social and economic indicators carried the greatest weight in influencing neighborhood sustainability. Sub-indicators such as ownership status, household head's income and employment, civic participation, security, and educational conditions had the strongest impact on residents' quality of life, particularly that of children. Field observations further showed that poor urban services, shortage of green spaces, insufficient lighting, inadequate street networks, along with educational and economic challenges, have reduced neighborhood vitality and weakened social interactions. This situation not only restricts children's presence in public spaces but also severely limits their opportunities for social and psychological development. The findings indicate that achieving culture-oriented sustainability in Nasimshahr's informal settlements requires a comprehensive and multidimensional approach. Enhancing children's social lives necessitates policies aimed at improving safety, fostering local sense of belonging, expanding green and safe play spaces, and providing educational and economic support for families. Continuation of current conditions will perpetuate cycles of poverty and inequality, exacerbating long-term social vulnerabilities, especially among children. Therefore, integrating culture-oriented and child-centered planning into urban policy is essential. Such an approach not only improves quality of life in Nasimshahr but can also serve as a model for the sustainable regeneration of informal settlements across the country.

ارزیابی تأثیرات پایداری فرهنگ محور سکونتگاه های غیر رسمی بر زندگی اجتماعی کودکان (مطالعه موردی: نسیم شهر)

سحر جمشیدی: گروه طراحی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

*حسن ستاری ساربانقلی: گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

کریم حسین زاده دلیر: گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد مرنده، دانشگاه آزاد اسلامی، مرنده، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۲ شماره صفحات: ۲۵-۳۶	گسترش سکونتگاه های غیر رسمی، شهرها را با مشکلات زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی مواجه و پایداری آن ها را متزلزل می کند. کودکان به عنوان گروهی آسیب پذیر، تحت تأثیر کیفیت محیط زندگی قرار دارند و سلامت جسمانی، روانی و اجتماعی آن ها به شرایط سکونتگاه وابسته است. شهرهای دوستدار کودک با تأمین نیازهای رشد کودک، از جمله امنیت، فرصت های بازی و تعامل با همسالان، تلاش می کنند کیفیت زندگی اجتماعی کودکان را ارتقاء دهند. پژوهش حاضر باهدف ارزیابی تأثیرات پایداری فرهنگ محور سکونتگاه های غیر رسمی بر زندگی اجتماعی کودکان، سکونتگاه نسیم شهر را به عنوان نمونه مطالعه انتخاب کرده است. روش تحقیق پیمایشی و کتابخانه ای و ابزار جمع آوری داده ها مصاحبه و پرسش نامه بوده است. شاخص ها و زیر شاخص های پایداری با استفاده از تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، و نظرات خبرگان وزن دهی و تحلیل شده اند. شناخت وضع موجود از طریق پرسش نامه ساکنان و مشاهدات میدانی صورت پذیرفته است. نتایج نشان می دهد شاخص های پایداری نواحی مطالعه نامطلوب بوده و کیفیت پایین محیط، محدودیت فرصت های بازی و تعامل اجتماعی و فقدان امنیت، سلامت اجتماعی کودکان را تحت تأثیر قرار داده است. براین اساس، پژوهش برنامه اصلاحی مبتنی بر ارتقاء سرزندگی محله، امنیت محیط و شاخص های پایداری ارائه می دهد تا کیفیت زندگی اجتماعی کودکان بهبود یابد.

واژگان کلیدی:

سکونتگاه غیر رسمی
زندگی اجتماعی
فرهنگ محور
کودک
نسیم شهر

۱ ستاد: جمشیدی، سحر. ستاری ساربانقلی، حسن. حسین زاده دلیر، کریم. (۱۴۰۴). ارزیابی تأثیرات پایداری فرهنگ محور سکونتگاه های غیر رسمی بر زندگی اجتماعی کودکان (مطالعه موردی: نسیم شهر). فصلنامه تغییرات اجتماعی-فرهنگی، دوره ۲۲، ویژه نامه، شماره ۱؛ (پیاپی ۸۷)، ۲۵-۳۶.

DOI:

این مقاله برگرفته از رساله دکتری «سحر جمشیدی»، با عنوان «طراحی شهری متناسب با شرایط پایداری در نواحی حاشیه نشین (نمونه موردی: شهر قدس، نسیم شهر)» است که با راهنمایی «دکتر حسن ستاری ساربانقلی» و مشاوره «دکتر کریم حسین زاده دلیر»، استخراج شده است.

*نویسنده مسئول: حسن ستاری ساربانقلی

آدرس پست الکترونیک: Sattari@iau.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۴۳۱۳۴۲۶۹

مقدمه

تحولات اقتصادی و صنعتی، به‌ویژه ایجاد مجتمع‌های صنعتی در حاشیه شهرها، موجب تغییرات عمیق در ساختار روستاها و سکونتگاه‌های پیرامونی شده و آن‌ها را به مناطق شهری نیمه‌رسمی تبدیل می‌کند (حنیفه، مولوی، ۱۴۰۳: ۶۹-۶۸). این سکونتگاه‌ها، باوجود پیوند اقتصادی با شهر اصلی، از نظر اجتماعی، فرهنگی و کالبدی تفاوت‌های اساسی دارند و اغلب ساکنان محروم، دسترسی محدود به خدمات شهری و زیرساخت‌های ناکافی دارند (جهانزاد، ۱۴۰۲: ۵). رشد سریع جمعیت در حومه شهرها و ضعف در برنامه‌ریزی و تأمین خدمات، کیفیت زندگی و سلامت عمومی، به‌ویژه کودکان، را به شدت تحت تأثیر قرار داده است. سکونتگاه‌های غیررسمی، مناطقی هستند که عمدتاً توسط مهاجران روستایی و اقشار محروم جامعه شهری شکل گرفته و خارج از برنامه‌ریزی رسمی توسعه یافته‌اند. فقدان مالکیت رسمی و کمبود زیرساخت‌ها از ویژگی‌های بارز این مناطق است و طبق شاخص‌های سازمان ملل متحد، این سکونتگاه‌ها فاقد پایداری لازم بوده و کیفیت زندگی در آن‌ها پایین است (امیری‌رز، ۱۴۰۲: ۱۴۱). بررسی پایداری سکونتگاه‌ها به‌عنوان یک رویکرد کلیدی در ارتقاء کیفیت زندگی، به‌ویژه برای کودکان، اهمیت ویژه‌ای دارد (Alberto Torres Parra et al., 2024: 2-4). پایداری در این زمینه به معنای ایجاد فضایی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که بتواند کیفیت زیست، دسترسی به خدمات بهداشتی، آموزشی و رفاهی و حقوق کودکان را به‌صورت پایدار تأمین کند (De Toro, Formato, Fierro, 2023: 2-5). برقراری تعامل متوازن بین انسان و محیط در سکونتگاه‌های غیررسمی، یکی از مهمترین شاخص‌های توسعه پایدار شهری است (Gerten, 2019: 7). در شهرهای حاشیه‌ای استان تهران، از جمله نسیم شهر، رشد سریع جمعیت در کنار کمبود زیرساخت‌ها و خدمات، معضلاتی مانند کاهش سرانه‌های عمومی و کیفیت پایین فضاهای شهری ایجاد کرده است. این مشکلات، به‌ویژه زندگی اجتماعی کودکان، را تحت تأثیر قرار داده و ضرورت مطالعه و برنامه‌ریزی فرهنگ‌محور برای بهبود شرایط آن‌ها را برجسته می‌سازد. پژوهش حاضر باهدف ارزیابی تأثیر پایداری فرهنگ‌محور سکونتگاه‌های غیررسمی بر زندگی اجتماعی کودکان در نسیم شهر انجام شده است. پرسش‌های اصلی تحقیق عبارت‌اند از: سطح پایداری سکونتگاه‌های غیررسمی نسیم شهر چگونه است و چگونه می‌توان با ارتقاء کیفیت محیط زندگی، زندگی اجتماعی کودکان را بهبود بخشید؟ - نتایج این مطالعه می‌تواند راهکارهایی برای افزایش کیفیت زندگی کودکان و توسعه پایدار سکونتگاه‌های حاشیه‌ای ارائه دهد.

پیشینه تحقیق

کوکبی سقی (۱۴۰۳)، «چالش‌های کودکان حاشیه‌نشین (مطالعه موردی شهر مشهد)»، بیان داشته است که نداشتن مدارک هویتی، کیفیت زندگی پایین، شیوع سوء تغذیه، کودک‌همسری و کودک کار، زندگی در محیط غیربهداشتی و سکونتگاه‌های غیراستاندارد و آسیب‌خیز از نظر اجتماعی و محرومیت از تحصیل از جمله چالش‌های گروه زیادی از کودکان حاشیه‌نشین مشهد می‌باشد که می‌توان با فرهنگ‌سازی و ارتقای سطح اقتصادی و اجتماعی این افراد با همکاری کلیه سازمان‌های مسئول به‌ویژه شهرداری، مراکز جامع خدمات سلامت و مدارس به ارتقاء و بهبود وضعیت کودکان در این مناطق کمک نمود (کوکبی سقی، ۱۴۰۳: ۱۰-۱۱). سیاف، صدیقی و سراوانی (۱۴۰۳)، «نگاه اجمالی مسئله حاشیه‌نشینی و تأثیرات مرتبط آن با افزایش سطح بی‌سواد و بزهکاری کودکان و نوجوانان»، تأکید داشتند که معضلات نواحی غیررسمی نظیر فقر، جرم‌وجنایت، بهره‌برداری از کودکان، اشتغال کاذب و نبود آموزش مناسب تأثیر به‌سزایی بر بی‌سوادی و بیکاری نوجوانان می‌گذارد. از این رو وجود سواد و دانش در میان نوجوانان که سبب افزایش آگاهی آنان گردد، برای جلوگیری از بزهکاری آنان ضروری می‌باشد (سیاف، صدیقی، سراوانی، ۱۴۰۳: ۱۳-۱۴). گریس اندال^۱ (۲۰۲۵)، «Temporary Solutions And Inclusions Through Informalities: Examining Children's Agency In An Urban Informal Settlement Amid The COVID-19 Pandemic» بیان نموده که کودکان عضو کلیدی برای تسهیل‌گری و مشارکت‌پذیری در این نواحی می‌باشند. چراکه کودکان با راهکارهای کوچک و موقتی توانسته از کمترین امکانات محله بهره‌برند. لذا ضروری است از نظرات و خواسته‌های آنها در ارتقاء m سکونتگاه‌های غیررسمی بهره‌برد (Grace Andal, 2025: 1-360). جین لیت‌هد^۲ و استیو هامیل^۳ (۲۰۲۰)، «How Children

^۱ Aileen Grace Andal^۲ Jane Leithead^۳ Steve Humble

”*Living In Poor Informal Settlements In The Greater Accra Region, Ghana, perceive Global Citizenship*” بر آن باورند ارتقاء حس‌تعلق در میان جوامع ساکن در نواحی حاشیه‌نشین می‌تواند کیفیت زندگی کودکان را افزایش دهد. از طرفی بیان داشتند که شش ویژگی اجتماعی چون همدلی بین گروهی، ارزش قائل‌شدن برای تنوع، عدالت اجتماعی، پایداری زیست‌محیطی، کمک بین گروهی و مسئولیت‌پذیری در عمل می‌تواند موجب افزایش حس‌تعلق فردی گردد (Leithead, Humble, 2020: 69-83).

ادبیات و مبانی نظری

شهر پایدار مفهومی چندبعدی است که تلاش می‌کند با ایجاد محیط‌های شهری متوازن، نیازهای نسل حاضر را برآورده سازد، بی‌آنکه منابع و امکانات نسل‌های آینده به مخاطره افتد (افراخته، ۱۳۹۹: ۲). در این چارچوب، ابعاد محیط‌زیستی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فناورانه در ارتباطی متقابل قرار می‌گیرند و سیاست‌ها و ساختارهایی که توسعه پایدار شهری را تقویت می‌کنند، موردتوجه قرار می‌گیرند (خاکزاد، منصوری، ستاری‌ساربانقلی، ۱۴۰۲: ۱۵۷؛ رجایی، عباسی‌فلاح، نجفی، ۱۳۹۸: ۱۵۵؛ گیل، ۱۴۰۰: ۱۸۹-۱۶۳). دستیابی به پایداری شهری زمانی محقق می‌شود که تغییر در تراکم و کاربری اراضی بتواند نیازهای اساسی مردم نظیر مسکن، حمل‌ونقل و فراغت را برآورده نماید، به‌گونه‌ای که شهر از نظر زیست‌محیطی قابل سکونت، از نظر اقتصادی پایدار و از نظر اجتماعی عادلانه باشد (شمس‌الدینی، گرجیان، ۱۳۸۹: ۷۹؛ ظهیری، رشیدی‌شریف‌آبادی، ۱۴۰۲: ۳۶-۳۵). پایداری شهری علاوه بر جنبه‌های کالبدی و اقتصادی، نیازمند تقویت شاخص‌های اجتماعی است. حس‌تعلق به‌مکان، روابط اجتماعی سالم، امنیت اجتماعی و مشارکت مدنی، از مهمترین عوامل ارتقای کیفیت زندگی و تحقق پایداری اجتماعی محسوب می‌شوند (Hocine, 2021: 3; Hlavacek, Kopacek, Horackova, 2019: 2). در کشورهای توسعه‌یافته، توجه صرف به مسکن کافی نیست بلکه کیفیت زندگی در سکونتگاه‌ها نیز اهمیت اساسی دارد. به‌ویژه فراهم کردن فضاهایی که همه گروه‌های اجتماعی از جمله کودکان، زنان و مردان در آن سهمی برابر داشته باشند. تحقق کرامت و منزلت انسانی در محیط‌های شهری، شرط بنیادین پایداری اجتماعی است؛ باین‌حال، ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی غالباً از عدالت‌فضایی محروم می‌مانند. سکونتگاه‌های غیررسمی به‌دلیل ماهیت خودساز و فاقد برنامه‌ریزی، غالباً از امکانات اولیه زیست انسانی محروم‌اند؛ وضعیتی که تأثیر مستقیمی بر زندگی کودکان دارد. رشد شهری، در ارتباط مستقیم با رشد جمعیت، تنوعات قومی-فرهنگی و افزایش بهره‌برداری از منابع طبیعی است و این امر تهدیدی جدی برای تحقق توسعه پایدار و ارتقای کیفیت زندگی در مناطق شهری به‌شمار می‌آید (مستعلی‌زاده، کریمی، ۱۴۰۲: ۸-۵؛ مولانایی و دیگران، ۱۴۰۲: ۲۰۲). ازمنظر دیوید هاروی^۲، سکونتگاه‌های غیررسمی محصول نابرابری‌های اجتماعی-فضایی و فرایند انباشت سرمایه‌اند که با نظریه عدالت اجتماعی و «حق‌به‌شهر» مرتبط می‌شوند. هاروی لوفور^۳ در نظریه «تولید فضا»؛ نیز به حق بنیادین کودکان برای دسترسی به امکانات شهری اشاره کرده و تأکید می‌کند که این حق در سکونتگاه‌های غیررسمی نادیده گرفته می‌شود. همچنین، جین جیکوبز^۴، در نظریه «تنوع شهری»؛ بر امنیت و امکان رشد کودکان در محیط‌های متنوع و پایدار تأکید کرده است. ازسوی کوین لینچ^۵، در نظریه «تصویر شهر»؛ به تأثیر مستقیم کیفیت فضای شهری بر ادراک و رشد شناختی کودکان اشاره دارد (Jegathesan et al., 2023: 2-4; Matarira, Mutanga, Nadiu, 2022: 8). درکنار این دیدگاه‌ها، جان اف. سی. ترنر^۶، در نظریه «خودپاری مسکن»؛ مشارکت ساکنان در سامان‌دهی و پایداری سکونتگاه‌های غیررسمی را عامل مؤثر در بهبود شرایط زیست دانسته است. مفهوم «شهر دوستدار کودک»^۷، نخستین‌بار در سال ۱۹۹۶ میلادی، توسط یونیسف^۸ و برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد^۹، مطرح شد. هدف این رویکرد پاسخ به چالش‌های تحقق حقوق کودکان در جهانی است که روزبه‌روز شهری‌تر می‌شود. از نگاه ژان پیازه^{۱۰}، کودکان همانند بزرگسالان نمی‌اندیشند و تجربه محیطی نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد شناختی و اجتماعی آنان دارد (Miller, Mossner, 2020: 2250; Yi, Li, Zhang, 2021: 6). بنابراین، شهر دوستدار کودک باید براساس حقوق

^۲ David Harvey

^۳ Henri Lefebvre

^۴ Jane Jacobs

^۵ Kevin Lynch

^۶ John F. C. Turner

^۷ UNICEF

^۸ UN-Habitat

^۹ Jean Piaget

بنیادین و نیازهای ویژه کودکان طراحی گردد تا امنیت زیستی، استقلال و شکوفایی آنان تضمین شود. به علاوه، نظریه‌های معاصر نیز بر اهمیت محیط‌های پایدار برای کودکان تأکید دارند. *ادوارد^{۱۲}* و *ویلسون^{۱۳}*، در نظریه «زیست‌دوستی»؛ بیان می‌کند که انسان‌ها به‌طور ذاتی تمایل به پیوند با طبیعت دارند و حضور کودکان در محیط‌های سبز به تقویت خلاقیت، همدلی و کاهش پرخاشگری آنان می‌انجامد. همچنین *یان گل^{۱۴}*، در نظریه «انسان‌محوری در طراحی شهری»؛ بر ضرورت ایجاد فضاهایی تأکید می‌کند که تعامل انسانی، امنیت و جذابیت را تقویت نمایند. از منظر وی، کوچه‌های امن، مسیرهای پیاده‌روی مناسب و فضاهای باز تعاملی بستری برای بازی، دوستی و رشد اجتماعی کودکان فراهم می‌کنند.

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر، از نوع کاربردی و توسعه‌ای بوده و روش تحقیق پیمایشی است. برای گردآوری اطلاعات از شیوه کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. در مطالعات کتابخانه‌ای به بررسی کتب، مقالات، اسناد و طرح‌های شهری و سازمان شهرداری نسیم شهر و دهیاری‌های آن رجوع شده است. در این بخش با استفاده از روش فراترکیب مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، بیش از ۱۵۰ منابع معتبر داخلی و خارجی بررسی گردیده که پس از بررسی دقیق تعداد ۸۴ منبع به منظور استخراج شاخص‌ها و زیر شاخص‌های پژوهش انتخاب شدند. در ادامه با به کارگیری روش کدگذاری منابع و مراجع شاخص‌ها و زیر شاخص‌ها استخراج و به منظور بررسی اثرگذاری و اهمیت زیر شاخص‌ها در موضوع مطالعه، در اختیار خبرگان متشکل از ۲۶ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، محققین و کارشناسان فعال در حوزه شهرسازی قرار داده شد. با استفاده از روش دلفی فازی و اتکاء به پرسش‌نامه طیف لیکرت پنج درجه‌ای شاخص‌ها و زیر شاخص‌های نهایی استخراج گردید. برای مطالعه محدود پژوهش و کسب شناخت از روش جمع‌آوری نقشه‌ها، اسناد، مطالعات میدانی همچون مصاحبه، پرسش‌نامه و مشاهدات میدانی بهره گرفته شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه خانوارهای ساکن سکونتگاه‌های غیر رسمی ذکر شده در نسیم شهر می‌باشد که براساس آخرین آمار موجود حدود ۴۸۹۱۰ نفر جمعیت دارد. حجم نمونه با استفاده از مدل کوکران و واریانس با درجه اطمینان ۰/۰۵ تعداد ۳۸۰ نفر به دست آمده است. پرسش‌شوندگان به‌طور تصادفی در محلات مورد مطالعه انتخاب شده‌اند که طیف وسیعی از اقصاء جامعه شامل زنان، مردان، جوانان و نوجوانان با سطوح متنوع تحصیلات، جایگاه‌های اجتماعی و شغلی را تحت پوشش قرار داده است. به‌طور خاص، می‌توان اذعان داشت که تنوع نمونه به‌خوبی مورد توجه قرار گرفته است. پایایی پرسش‌نامه با آزمون آلفای کرونباخ سنجیده شده است. مقدار آلفای کرونباخ بیش از ۰/۹۰ به دست آمده که بیانگر پایایی پرسش‌نامه بوده است. برای ارزیابی میزان پایداری محلات اورین، همدانک، خیرآباد بالا و خیرآباد پایین از ۴ شاخص اصلی پایداری به شرح شاخص‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی و زیر شاخص‌های آن برپایه (جدول ۱)، استفاده شده است.

جدول ۳. شاخص‌ها و زیر شاخص‌های پایداری در مناطق حاشیه‌نشین (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

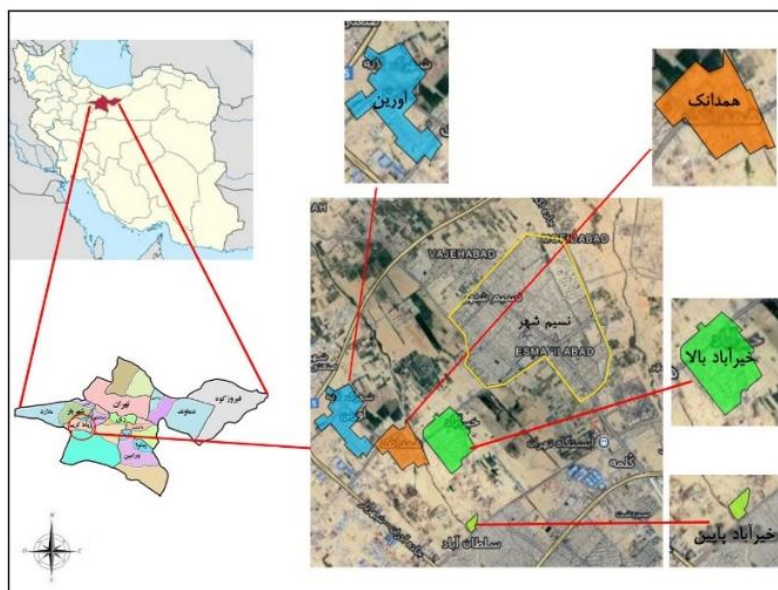
شاخص اصلی	زیر شاخص‌ها	اهمیت در پایداری
اجتماعی	احساس تعلق، قومیت، امنیت، مهاجرت، وضعیت سواد و آموزش	سطح پایداری اجتماعی تأثیر مستقیم بر کیفیت زندگی ساکنین دارد
اقتصادی	هزینه مسکن، درآمد، وضعیت اشتغال، هزینه زندگی	ثبات اقتصادی برای ساکنان منجر به کاهش حاشیه‌نشینی می‌شود
کالبدی	کیفیت معابر، امکانات و خدمات عمومی، سیستم روشنایی معابر، حمل و نقل شهری، کیفیت منظر (نمای ساختمان)	ساختار فیزیکی مناسب، زمینه‌ساز ارتقای کیفیت زندگی است
زیست‌محیطی	جمع‌آوری و دفع زباله، بهداشت عمومی، فضای سبز، سازگاری کاربری، شبکه دفع فاضلاب، دسترسی به آب‌شرب	شرایط محیطی سالم برای تضمین سلامت ساکنان ضروری است

در این پژوهش سعی بر آن است تا با استفاده از شاخص‌های فوق، معیاری جهت سنجش پایداری ایجاد گردد. با کسب نظر کارشناسی تعدادی از خبرگان و بازیگران فعال در حوزه مدیریت و طراحی شهری، میزان اثرگذاری شاخص‌ها و زیر شاخص‌های مذکور براساس پرسش‌نامه طیف لیکرت امتیازدهی گردیده است. سپس نتایج حاصل از پرسش‌نامه با روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)، مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است. در ادامه به منظور پیاده‌سازی رویکرد پیشنهادی این پژوهش، نسیم شهر به‌عنوان یکی از شهرهای استان تهران مورد تبیین قرار گرفته است. برپایه (شکل ۱)، این شهر در جنوب غربی استان از توابع شهرستان رباط کریم قرار دارد. با احداث سد کرج و کاهش حق آبه زارعین، اراضی زراعی به تدریج ارزش اقتصادی خود را در زمینه تولیدات زراعی از دست داد و به موازات عامل اول

^{۱۲} Edward O. Wilson

^{۱۳} Jan Gehl

موضوع مهاجرت‌ها به تهران و گرانی مسکن در آن به‌سان عامل دوم، سبب استقبال مهاجران اقوام مختلف فاقد مسکن از مناطق دیگر به سمت نسیم شهر و توسعه بی‌رویه و رشد انفجاری جمعیت آن گردید. نسیم شهر که قابلیت سکونت جمعیت فراوان را در خود نداشت، موجب گردید مالکین بدون مجوز مقامات مسئول اقدام به تفکیک و فروش اراضی خود نموده و مشخصه این گونه تفکیک اراضی، معابر کم‌عرض و عدم تأمین خدمات مورد نیاز واحدهای مسکونی گردید که در (شکل ۲)، نشان داده شده است. این سکونتگاه‌های غیررسمی بدون تأمین نیازهای جمعیت ساکن از قبیل مدارس، فضای سبز و تأسیسات خدماتی، معضلات متعددی را ایجاد نمودند. سکونت به یکباره صدها نفر در فضایی که از حیث امکانات لازم حداقل شرایط را دارا بودند موجب گردید تا کیفیت زندگی و رفاه کاهش یافته و نسیم شهر از توسعه پایدار شهری فاصله بگیرد. طوری که برپایه (جدول ۲)، آمار جمعیت سکونتگاه‌های غیررسمی نسیم شهر ارائه شده است.

شکل ۱. موقعیت محدوده مطالعاتی- (مأخذ: مطالعات اسنادی نگارندگان، ۱۴۰۴)

شکل ۲. تصاویر سکونتگاه‌های غیررسمی محدوده مورد کاوی- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

جدول ۲. مشخصات سکونتگاه‌های غیررسمی محور مطالعه- (مأخذ: مطالعات آماری نگارندگان، ۱۴۰۴)

محلات	جمعیت (نفر)
اورین	۱۷۵۷۷
همدانک	۱۱۳۱۶
خیرآباد بالا	۱۹۷۰۰
خیرآباد پایین	۴۱۷
مجموع	۴۸۹۱۰

بحث و یافته‌های تحقیق

در این بخش مطابق با روش پژوهش به کار گرفته شده، مسیر تحلیل نمونه‌موردی در دو بخش اصلی شامل: ۱- شناخت میزان اثرگذاری شاخص و زیرشاخص‌ها در پایداری سکونتگاه‌های غیررسمی و ۲- شناخت وضع موجود انجام شده است. بخش اول؛ که با مشارکت خبرگان صورت پذیرفته است، بیانگر آن است که هریک از شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها تا چه میزان بر پایداری این سکونتگاه‌ها تأثیرگذار هستند. میزان اثرگذاری براساس ضرایب وزنی استخراج شده از روش AHP، اولویت‌بندی شده‌اند. در بخش دوم؛ اطلاعات حاصل از شناخت وضع موجود، براساس بازدیدهای میدانی و تکمیل پرسش‌نامه توسط ساکنان هریک از محلات به دست آمده است. وضعیت هریک از محلات به تفکیک در هر شاخص موردبررسی قرار گرفته است. نتایج حاصل از شناخت وضع موجود در غالب نمودار ارائه شده است. درنهایت بای بهره‌گیری از اطلاعات شناختی و ضرایب وزنی زیر شاخص‌ها، پایداری نمونه‌موردی تحلیل شده است و پیشنهادات لازم درجهت نیل به پایداری ارائه گردیده است. به منظور ارزشیابی اثر هریک از زیرشاخص‌ها در موضوع پایداری سکونتگاه‌های غیررسمی پرسش‌نامه و مصاحبه‌هایی با خبرگان صورت گرفته است. این پرسش‌نامه‌ها مبتنی بر پرسش‌نامه طیف لیکرت پنج‌درجه تهیه شده‌اند. در ابتدا میزان اهمیت هریک از شاخص‌ها در پایداری و سپس میزان اهمیت هریک از زیرشاخص‌ها در شاخص مربوطه بررسی شده است. نتایج حاصل از این ارزیابی‌ها مبنی بر میزان بیشترین فراوانی و بایه‌کارگیری روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)، به ضرایب وزنی اثرگذاری زیر شاخص‌ها در پایداری سکونتگاه‌های غیررسمی منتهی گشته است. ضرایب مذکور با نرخ‌های سازگاری کمتر از ۰/۰۱ که بیانگر ثبات و پایداری مقایسات بوده و برپایه (جدول ۳)، ارائه شده است.

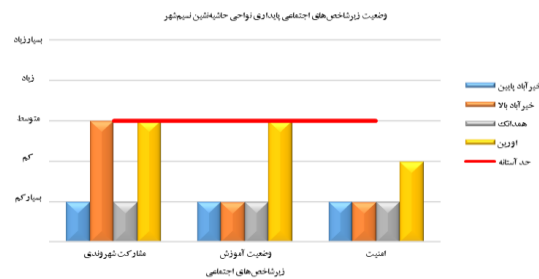
جدول ۳. ضریب وزنی اثرگذاری شاخص‌ها و زیرشاخص‌های در پایداری سکونتگاه‌های غیررسمی محور مطالعه- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

شاخص	زیرشاخص	ضریب وزنی	شاخص	زیرشاخص	ضریب وزنی
اجتماعی ۰/۲۹۴۸	مشارکت شهروندی	۰/۰۶۰۹	کالبدی ۰/۱۷۳۴	کیفیت معابر	۰/۰۲۸۷
	فرهنگ	۰/۰۳۳۱		امکانات و خدمات شهری	۰/۰۵۷۵
	قومیت	۰/۰۱۹۳		سیستم روشنایی معابر	۰/۰۲۸۷
	امنیت	۰/۰۶۰۹		حمل‌ونقل شهری	۰/۰۲۸۷
	مهاجرت	۰/۰۶۰۹		کیفیت منظر (نمای ساختمان)	۰/۰۲۸۷
زیست‌محیطی ۰/۰۸۲۲	وضعیت آموزش	۰/۰۶۰۹	اقتصادی ۰/۲۹۴۸	نوع مالکیت	۰/۰۸۴۲
	جمع‌آوری و دفع زباله	۰/۰۱۲۸		درآمد سرپرست خانوار	۰/۰۸۴۲
	بهداشت عمومی	۰/۰۱۲۸		وضعیت اشتغال	۰/۰۸۴۲
	فضای سبز	۰/۰۱۲۸		هزینه تردد	۰/۰۴۲۱
	سازگاری کاربری	۰/۰۰۶۷			
	شبکه دفع فاضلاب	۰/۰۱۲۸			
	دسترسی به آب شرب	۰/۰۲۴۴			

باتمركز بر جدول فوق مشاهده می‌گردد که شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی دارای بیشترین میزان اثرگذاری بر پایداری می‌باشد. همچنین زیر شاخص‌های نوع مالکیت، درآمد سرپرست خانوار و وضعیت اشتغال دارای بیشترین میزان اثرگذاری بوده‌اند و پس از آن‌ها زیر شاخص‌های مشارکت شهروندی، امنیت، مهاجرت و وضعیت آموزش از زیر شاخص‌های اثرگذار در نیل به پایداری می‌باشند که در این میان زیر شاخص‌های درآمد سرپرست خانوار، وضعیت اشتغال سرپرست خانوار، مشارکت شهروندی، امنیت و وضعیت آموزش از زیر شاخص‌های مؤثر در زندگی اجتماعی کودکان نیز می‌باشند. در ادامه با استفاده از میزان اثرگذاری زیر شاخص‌های مذکور و استفاده از اطلاعات شناخت وضع موجود، نمونه‌موردی تحلیل و موردبررسی قرار گرفته است.

- شاخص اجتماعی

یکی از زیر شاخص‌های تأثیرگذار اجتماعی بر میزان پایداری یک محل، قومیت می‌باشد. تنوع قومی موجب می‌شود یک محل با نیازها و سلاقی متعدد مواجه گردد. طبق بررسی‌های انجام شده مشخص گردید که تنوع قومیتی در همه محلات بسیار بالا بوده است. همچنین اکثر ساکنین سابق سکونت بالایی در محلات نداشتند. ارزیابی شاخص اجتماعی وضع موجود براساس مشاهدات میدانی و تکمیل پرسش‌نامه از اهالی در نموداری برپایه (شکل ۳)، ارائه شده است.

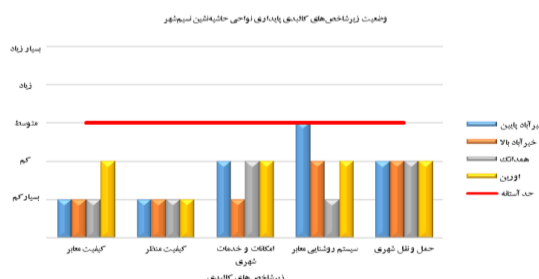

شکل ۳. ارزیابی زیرشاخص‌های مؤلفه اجتماعی نواحی حاشیه‌نشین نسیم‌شهر - (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

طبق نظرسنجی‌ها میزان تمایل به مشارکت شهروندی در محلات اورین و خیرآباد بالا در حد متوسط قرار داشته و در دیگر محلات بسیار پایین می‌باشد. پایین بودن میزان مشارکت شهروندی از یک سو به سبب تنوع قومی و فرهنگی و از سویی به سان مهاجرت فراوان از نقاط مختلف و نداشتن حس‌تعلق به محله فعلی می‌باشد. اگرچه میزان امنیت و وضعیت آموزش در اورین در وضعیت بهتر نسبت به سایر محلات قرار داشته است اما به سبب پایین بودن میزان آن از حد آستانه متوسط باید اشاره نمود که میزان امنیت در همه محلات بسیار پایین بوده است. وضعیت آموزش نیز در محلات ضعیف سنجیده شده است. همچنین مشخص گردید میزان سواد غالب ساکنین در کلیه محلات سیکل و پایین‌تر از آن می‌باشد. ضرایب وزنی زیرشاخص‌های مؤلفه اجتماعی در (جدول ۳)، نشان می‌دهد که، زیر شاخص‌های مشارکت شهروندی، امنیت، مهاجرت و وضعیت آموزش دارای تأثیر بیشتری نسبت به دیگر زیر شاخص‌های مؤلفه اجتماعی در پایداری یک سکونتگاه غیررسمی می‌باشد. طبق نمودار فوق وضعیت همه زیر شاخص‌های اجتماعی ضعیف بوده است. براین اساس باید گفت همه محلات موردبررسی از لحاظ اجتماعی ناپایدار می‌باشند. ایجاد سیاست‌های تشویقی برای کنترل میزان مهاجرت و بهبود وضعیت آموزش در محلات و ارائه سیاست‌هایی که سبب همکاری ساکنین گردد می‌تواند به افزایش مشارکت شهروندی و سپس تأمین امنیت و بهبود وضعیت محلات کمک شایانی نماید. از آنجایی که زیرشاخص‌های امنیت و مشارکت شهروندی به عنوان عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی کودکان و تحقق شهر دوستدار کودک شناخته شده است، لذا فقدان امنیت و در نتیجه آن عدم حضور کودکان در فضای محلات موجب کاهش تعامل با گروه‌های همسال شده، که این امر عواقب جبران‌ناپذیر جسمی و روحی کودکان را در پی خواهد داشت.

– شاخص کالبدی

شاخص کالبدی یکی از سریع‌ترین و تأثیرگذارترین شاخص‌ها برای بررسی میزان کیفیت زیست در یک محل به شمار می‌رود چراکه با ورود به یک محل اولین چیزی که از لحاظ بصری قابل رؤیت است، بعد کالبدی آن می‌باشد. طبق مشاهدات میدانی، همه محلات از لحاظ کیفیت منظر اعم از نماسازی و ریزدانی دارای مشخصه‌های اولیه سکونتگاه‌های غیررسمی هستند. همچنین مشاهده گشته که شبکه معابر به شکل ارگانیک شکل گرفته و دارای کیفیت پایینی از لحاظ دسترسی، ساخت، فضای پیاده و پارکینگ می‌باشند. میزان دسترسی و کیفیت شبکه حمل‌ونقل شهری در همه محلات به یک میزان ضعیف می‌باشد. سیستم روشنی محلات در محله همدانک بسیار ضعیف بوده و در سایر محلات نیز از حد متوسط پایین‌تر می‌باشد. این محلات از لحاظ امکانات و خدمات شهری در وضعیت ضعیفی قرار دارند و برپایه (شکل ۴)، در نمودار تدوین شده قابل واکاوی است.

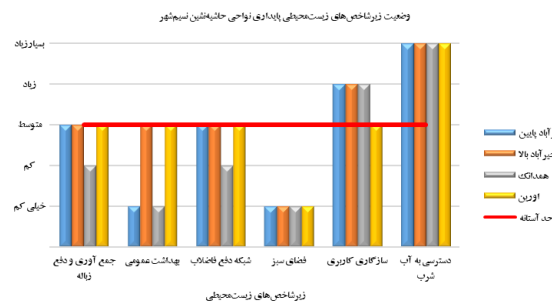

شکل ۴. ارزیابی زیرشاخص‌های مؤلفه کالبدی نواحی حاشیه‌نشین نسیم‌شهر - (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

با استناد به ضرایب وزنی زیرشاخص‌های مؤلفه کالبدی مطابق با (جدول ۳)، امکانات و خدمات شهری دارای بیشترین وزن اثرگذاری در شاخص کالبدی می‌باشند. طبق مشاهدات میدانی و تطبیق آن با پاسخ شهروندان می‌توان گفت، اگرچه کیفیت امکانات و خدمات شهری در هر ۴ محل بسیار ضعیف می‌باشد اما محله خیرآباد بالا در وضعیت نامساعدتری قرار دارد. میزان رضایت ساکنین از زیر شاخص‌های کالبدی در همه محلات موردبررسی در وضعیت کم و بسیار کم قرار داشته است. باید گفت محلات خیرآباد بالا و پایین، اورین و همدانک از لحاظ کالبدی ناپایدار می‌باشند. و تمامی زیرشاخص‌های موردبحث در شاخص کالبدی از مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت زندگی اجتماعی کودکان می‌باشند، وضعیت نامطلوب آن‌ها موجبات صدمات اجتماعی بر حضورپذیری کودکان در فضای شهری و عدم تأمین نیازهای اساسی آن‌ها گشته است.

– شاخص زیست‌محیطی

برپایه (شکل ۵)، نمودار تحلیل زیرشاخص‌های مؤلفه زیست‌محیطی مشخص می‌گردد که میزان رضایت مردم از بهداشت عمومی در محلات خیرآباد پایین و همدانک بسیار کم بوده و اورین و خیرآباد بالا در شرایط متوسط قرار دارند. اما از لحاظ شبکه دفع فاضلاب وضعیت رضایت از همدانک کم و در ۳ محله دیگر در حد متوسط قرار داشته است. همچنین وضعیت رضایت از فضای سبز در هر ۴ محله بسیار ضعیف می‌باشد. دسترسی به آب شرب به عنوان یکی از تأثیرگذارترین شاخص‌های پایداری در همه محلات دارای شرایط قابل قبول می‌باشد. کاربری ناسازگار در محلات بسیار پایین بوده و در وضعیت مناسبی می‌باشد.

شکل ۵. ارزیابی زیرشاخص‌های مؤلفه زیست‌محیطی نواحی حاشیه‌نشین نسیم‌شهر- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

با استناد به ضرایب وزنی زیر شاخص‌های مؤلفه زیست‌محیطی مطابق با (جدول ۳)، زیر شاخص دسترسی به آب شرب بیشترین ضریب اثرگذاری بر پایداری زیست‌محیطی و سازگاری کاربری کمترین تأثیر را دارد. طبق شناخت وضع موجود، در همه محلات شبکه آبرسانی شرب وجود دارد. جمع‌آوری زباله به‌طور مداوم و منظم در محلات انجام می‌شود و اورین دارای تعداد انگشت شمار کاربری ناسازگار می‌باشند. طبق مشاهدات میدانی و سنجش وضع موجود می‌توان گفت، فضای سبز و بهداشت عمومی به یک میزان اهمیت داشته و بر یکدیگر بسیار تأثیرگذار می‌باشد. ارتقاء فضای سبز و ایجاد پارک در همه محلات می‌تواند موجب ارتقاء کیفیت زیست کودکان، تأمین فضای بازی سرزنده و تلطیف هوا گردد. ایجاد فضای سرزنده موجب حضورپذیری بیشتر ساکنین و ارتقاء تعاملات اجتماعی آن‌ها نیز می‌گردد. به‌طور کلی باید گفت به‌جز وجود آب‌شرب مناسب، میزان رضایت ساکنین از زیرشاخص‌های زیست‌محیطی در همه محلات در حد متوسط و کمتر بوده و براین اساس می‌توان گفت از لحاظ زیست‌محیطی ناپایدار می‌باشند.

– شاخص اقتصادی

ساکنین غالب این محلات مهاجرانی غیربومی بوده‌اند که با ساخت و سازهای غیرمجاز در ۲ طبقه در این محلات ساکن شده‌اند. بسیاری از این بناها دارای یک یا چند باب کاربری تجاری (مغازه)، هستند لذا؛ شغل غالب ساکنین در همه این محلات شغل آزاد (مغازه شخصی)، و یا کارگری می‌باشد که به‌لحاظ مجاورت با محل کار و سکونت آن‌ها، هزینه تردد گزافی برای امور روزانه خود متحمل نمی‌شوند. ضرایب وزنی زیرشاخص‌های مؤلفه اقتصادی مطابق با (جدول ۳)، زیرشاخص نوع مالکیت، درآمد سرپرست خانوار و وضعیت اشتغال دارای بیشترین تأثیر بر پایداری اقتصادی محل می‌باشد. غالب ساکنین در محلات اورین، همدانک و خیرآباد پایین مستاجر بوده و ساکنین خیرآباد بالا را بیشتر مالکین تشکیل داده‌اند. ساکنین این محلات که به‌سبب نزدیکی به اقوام خود به این محلات مهاجرت کرده‌اند از لحاظ اقتصادی دارای وضعیت ضعیفی می‌باشند. طبق مشاهدات به‌دست‌آمده باید گفت ساکنین همه محلات از

لحاظ اقتصادی دارای شرایط ناپایدار می‌باشند. باتوجه‌به آنکه زیرشاخص‌های اقتصادی مؤثر بر پایداری نظیر درآمد سرپرست خانوار و وضعیت اشتغال از عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی کودکان و آینده آن‌ها می‌باشد، ضعف در این زیر شاخص‌ها تأثیر به‌سزایی در زندگی اجتماعی کودکان خواهد داشت.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد سکونتگاه‌های غیررسمی نسیم‌شهر، ازمنظر شاخص‌های اصلی پایداری اعم از اجتماعی، کالبدی، زیست‌محیطی و اقتصادی، در وضعیت نامطلوب قرار دارند. شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی بیشترین وزن و اثرگذاری را بر کیفیت زندگی ساکنان و به‌ویژه کودکان داشته‌اند؛ اما نبود امنیت، ضعف در وضعیت آموزش، درآمد پایین سرپرستان خانوار و ناپایداری اشتغال، شرایطی ایجاد کرده که زندگی اجتماعی کودکان به شدت آسیب‌پذیر شده است. تحلیل مؤلفه‌های کالبدی و زیست‌محیطی نیز نشان داد که کیفیت پایین خدمات شهری، ضعف روشنایی و معابر، کمبود فضاهای سبز و نبود امکانات ایمن برای بازی کودکان، به کاهش سرزندگی محلات و حذف فرصت‌های تعامل اجتماعی انجامیده است. این شرایط نه تنها بر رشد جسمی کودکان تأثیر منفی داشته، بلکه فرصت تجربه زیست اجتماعی سالم و احساس تعلق مکانی را نیز محدود کرده است. از منظر اجتماعی، تنوع قومیتی بالا و مهاجرت‌های مداوم، مانع شکل‌گیری هم‌بستگی اجتماعی و مشارکت شهروندی پایدار شده است. فقدان سرمایه اجتماعی و حس تعلق محلی، در کنار ناامنی گسترده، حضور آزادانه و تعاملات کودکان را در محیط‌های محلی با محدودیت جدی روبه‌رو ساخته است. این مسئله، به‌طور مستقیم رشد اجتماعی و روانی کودکان را متأثر کرده و زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی در سنین بالاتر خواهد بود. بررسی مؤلفه‌های اقتصادی نشان داد که وابستگی خانواده‌ها به مشاغل غیررسمی و ناپایدار و درآمد پایین سرپرستان خانوار، نه تنها شرایط زیستی خانواده‌ها را محدود کرده بلکه امکان سرمایه‌گذاری در آموزش، سلامت و رفاه کودکان را نیز کاهش داده است. چنین وضعیتی، کودکان را به سمت کار زود هنگام، ترک تحصیل و محدودیت در دستیابی به فرصت‌های برابر سوق می‌دهد و چرخه بازتولید فقر در این سکونتگاه‌ها را تشدید می‌کند. باتوجه‌به یافته‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که پایداری فرهنگ‌محور در این سکونتگاه‌ها نیازمند رویکردی جامع و چندبعدی است. ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی کودکان مستلزم ایجاد سیاست‌هایی برای تقویت حس تعلق، ارتقای امنیت محلی، توسعه فضاهای سبز و بازی، و همچنین حمایت اقتصادی و آموزشی خانواده‌ها است. تحقق چنین راهبردهایی تنها از طریق هم‌افزایی بین نهادهای شهری، اجتماعی و فرهنگی امکان‌پذیر خواهد بود. به‌طور کلی، پژوهش حاضر نشان داد که کودکان، به‌عنوان گروهی حساس و آینده‌ساز، بیشترین آسیب را از ناپایداری سکونتگاه‌های غیررسمی متحمل می‌شوند. بهبود وضعیت زندگی اجتماعی آنان، نه تنها به ارتقای کیفیت زیست‌شهری در نسیم‌شهر می‌انجامد بلکه می‌تواند الگویی برای بازآفرینی پایدار سکونتگاه‌های غیررسمی در دیگر نقاط کشور باشد. از این‌رو، توجه به برنامه‌ریزی فرهنگ‌محور و کودک‌محور در سیاست‌های شهری ضرورتی انکارناپذیر است.

منابع

- افراخته، حسن. (۱۳۹۹). *فضاهای پیراشهری: الگوها، عوامل و پساایندها*. فصلنامه علمی پژوهشی- توسعه فضاهای پیراشهری، دوره ۱، شماره ۲، ۱۸-۱.
- امیری‌رز، راضیه، عیوضی، محمدرحیم، برزگر، ابراهیم، ابطی، مصطفی. (۱۴۰۲). *مطالعات تجربه زیسته حاشیه‌نشینی در کلان‌شهر تهران از چشم‌انداز شکاف سنت و مدرنیته*. فصلنامه علمی پژوهشی- تغییرات اجتماعی- فرهنگی، دوره ۴، شماره ۱۹، (پیاپی ۷۵)، ۱۵۵-۱۳۹.
- جهانزاد، نریمان. (۱۴۰۲). *آنری لوفور در مقام فیلسوف؛ مقاله دوم: نظریه تولید فضا*. مجله فضا و دیالکتیک، شماره ۲۵، ۳۸-۱.
- حنیفه، فاطمه، مولوی، مهرناز. (۱۴۰۳). *آسیب‌شناسی تحقیق‌پذیری بازآفرینی پایدار شهری (موردپژوهی: رشت)*. فصلنامه علمی پژوهشی- معماری و شهرسازی پایدار، دوره ۱۲، شماره ۱، (پیاپی ۲۳)، ۸۴-۶۷.
- خاکزاد، محمدرضا، منصوری، بهروز، ستاری‌ساربانقلی، حسن. (۱۴۰۲). *سنجش میزان پایداری اجتماعی- فرهنگی در توانمندسازی سکونتگاه‌های جوامع روستایی (مطالعه موردی: روستاهای پهنه کوهستانی استان آذربایجان شرقی)*. فصلنامه علمی پژوهشی- تغییرات اجتماعی- فرهنگی، دوره ۲۰، شماره ۱، (پیاپی ۷۶)، ۱۸۱-۱۵۵.

- راجایی، سیدعباس. عباسی‌فلاح، وحید. نجفی، اسماعیل. (۱۳۹۸). *ارزیابی تطبیقی شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر ورامین*. فصلنامه علمی پژوهشی-آمایش محیط، دور ۱۲ شماره ۴۶، ۱۷۶-۱۴۹.
- سیاف، محمد مهدی. صدیقی، محمدعلی. سراوانی، مصطفی. (۱۴۰۳). *نگاه اجمالی به مسئله حاشیه‌نشینی و تأثیرات مرتبط آن با افزایش سطح بیسواد و بزهکاری کودکان و نوجوانان*. اولین همایش حاشیه شهر مشهد (شناسایی مسائل و ارائه راهکارها)، مشهد-ایران، ۱۳-۱.
- شمس‌الدینی، علی. گرجیان، پروین. (۱۳۸۹). *عوامل مؤثر در مهاجرت روستائیان به شهرها، با تأکید بر شبکه مهاجرت (مورد: دهستان رستم دو)*. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی)، دوره ۱۱، شماره ۵، ۷۸-۱۰۵.
- ظهیری، زهرا. رشیدی شریف‌آبادی، سیاوش. (۱۴۰۲). *حاشیه‌نشینی شهری و بازتاب آن بر شخصیت کودکان نمونه‌موردی شهرک الله‌آباد کرمان*. فصلنامه علمی تخصصی-مطالعات طراحی شهری و پژوهش‌های شهری، دوره ۶ شماره ۱، ۳۳-۴۶.
- کوکی سقی، فاطمه. (۱۴۰۳). *چالش‌های کودکان حاشیه‌نشین (مطالعه‌موردی شهر مشهد)*. اولین همایش حاشیه شهر مشهد (شناسایی مسائل و ارائه راهکارها)، مشهد-ایران، ۱-۱۰.
- گیل، تیم. (۱۴۰۰). *زمین‌بازی شهری: چگونه برنامه‌ریزی و طراحی دو ستندار کودک می‌تواند شهرها را نجات دهد*. ترجمه: رسول جعفری‌زاده، سحر جمشیدی و نوید سعیدی‌رضوانی، چاپ‌اول، تهران: انتشارات اوراسیا.
- مستعلی‌زاده، حامد. کریمی، صادق. (۱۴۰۲). *بازآفرینی پایدار بافت‌های ناکارآمد پیرا شهر تهران با رویکرد حکمروایی نوین*. فصلنامه علمی پژوهشی-توسعه فضاهای پیراشهری، دوره ۵، شماره ۱، ۳۱-۴.
- مولانایی، صلاح‌الدین. قادری، مبین. خسروی، مهدی. کسانی، صبا. (۱۴۰۲). *شناخت و ارزیابی عوامل مخسر حاشیه‌نشینی و تأثیرات آن در محرومیت کودکان از فضاهای کودک‌محور (نمونه‌موردی: شهر سنج)*. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات میان‌رشته‌ای معماری ایران، دوره ۲، شماره ۳، ۲۱۹-۲۰۱.
- Alberto Torres Parra, Camilo. Saldeño Madero, Yelinca Nalena. González Méndez, Mauricio. Fasolino, Isidoro. Villegas Flores, Noé. Grimaldi, Michele. Carrillo Acosta, Natalia. Cicalese, Federica. (2024). *Evaluation Of The Impact Of Informal Settlements On The Physical And Mental Health Of Residents-Case Study Santa Marta-Bogotá, Colombia*. Journal Of Sustainability, 16(5): 1-22.
- De Toro, Pasquale. Formato, Enrico. Fierro, Nicola. (2023). *Sustainability Assessments Of Peri-Urban Areas: An Evaluation Model For The Territorialization Of The Sustainable Development Goals*. Journal Of Land, 12(7): 1-32.
- Gerten, Christian. Fina, Stefan. Rusche, Karsten. (2019). *The Sprawling Planet: Simplifying The Measurement Of Global Urbanization Trends*. Journal Of Frontiers in Environmental Science, 7, 1-20.
- Grace Andal, Aileen. (2025). *Inclusive Cities And Global Urban Transformation*. Springer.
- Hlavacek, Petr. Kopacek, Miroslav. Horackova, Lucie. (2019). *Impact Of Suburbanization On Sustainable Development Of Settlements In Suburban Spaces: Smart And New Solutions*. Journal Of Sustainability, 11(24): 1-18.
- Hocine, Mohamed. (2021). *Proposing SMaR²T-ATi, An Assessment Tool For Urban Sustainable Development And Experimentation On Eucalyptus Municipal Territory, Algiers Province*. Journal Of Land Use Policy, 101, 1-22.
- Jegathesan, Thivia. Yousafzai, Aisha. Mantel, Michaela. Sereni, Vittorio. Armstrong, Robert W. Singh Minhas, Ripudaman. (2023). *Informal Settlements And The Care Of Children 0-3 Years Of Age: A Qualitative Study*. Journal Of Frontiers In Public Health, 11, 1-10.
- Leithead, Jane. Humble, Steve. (2020) *How Children Living In Poor Informal Settlements In The Greater Accra Region, Ghana, Perceive Global Citizenship*. International Journal Of Development Education And Global Learning, 12(1): 69-83.
- Matarira, Dadirai. Mutanga, Onesimo. Nadiu, Maheshvari. (2022). *Texture Analysis Approaches In Modelling Informal Settlements: A Review*. Journal Of Geocarto International, 37(14): 1-32.
- Miller, Byron. Mossner, Samuel. (2020). *Urban Sustainability And Counter-Sustainability: Spatial Contradictions And Conflicts In Policy And Governance In The Freiburg And Calgary Metropolitan Regions*. Urban studies journal, 57(11): 2241-2262.
- Yi, Pingtao. Li, Weiwei. Zhang, Danning. 2021. *Sustainability Assessment And Key Factors Identification Of First-Tier Cities In China*. Journal Of Cleaner Production, 281, 1-10.